

А. В. Скиба

ДО ПИТАННЯ ПРО ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ Т-ПОДІБНИХ БЛЯШОК В ПОЯСНИХ НАБОРАХ «ГЕРАЛЬДИЧНОГО» СТИЛЮ

Стаття присвячена проблемі практичного використання Т-подібних бляшок та їх функціональним характеристикам. Наводиться опис даних експериментальної реконструкції.

Ключові слова: Т-подібні бляшки, поясні набори «геральдичного» стилю, раннє середньовіччя, експериментальна реконструкція.

Характерними деталями поясних наборів «геральдичного» стилю другої половини VI — VII ст. є Т-подібні бляшки. Вони складають самостійну категорію поясних деталей. Морфологічно ці предмети включають три складові: щиток (на його звороті розміщуються шпешьки або петлі для кріплення до ремня), перекладину та перешийок (рис. 1).

Одним з перших, хто висловив думку про використання Т-подібних бляшок в якості застібок, був Л.А. Мацулевич [Мацулевич, 1927]. До окремої функціональної категорії поясних деталей — *щитків-підвісок*, Т-подібні бляшки були включені В.Б. Ковалевською [Ковалевская, 1979, с. 10; 2000].

Питанням, пов'язаним з вивченням Т-подібних бляшок, зокрема їх типологічному аналізу, найбільше уваги приділено в роботах О.І. Айбабіна [Айбабин, 1990, с. 53—54], Ч. Балінта [Balint, 1992, с. 381—384], І.О. Гавритухіна [Гавритухин, Обломский, 1996, с. 25—27], В.Б. Ковалевської [Ковалевская, 2000, с. 350—354, табл. 6]. У згаданій публікації І.О. Гавритухіна та А.М. Обломського знайшли найбільш повне відображення поясні деталі цієї категорії, що походять з дніпровських скарбів.

Нами запропонована власна типологія Т-подібних бляшок. Її створення обумовлене потребою більш чіткого визначення та поді-

лу ознак, пов'язаних з морфологією та декором предметів цієї категорії. Вона включає дві таксономічні одиниці — типи та варіанти. Виділення типів базується на комбінації форм щитка та перекладини. Відтак, вони позначаються двоскладовим кодом з римської цифри (форма щитка) та латинської літери (форма перекладини). Цифрою I марковано щитки у формі геральдичного щита, II — щитки з роздвоєним («рогатим») верхом, III — прямокутної форми. Літера А позначає випуклі гантелеподібні перекладини, В — випуклі перекладини з прямими боками, С — плоскі 8-подібні.

Варіанти типів Т-подібних бляшок виділяються за декором щитка (позначаються арабськими цифрами). Запропонована нами типологія відображає знахідки зі слов'янських пам'яток.

Тип ІА — Т-подібні бляшки зі щитком «геральдичної» форми з гантелеподібною перекладиною (рис. 1, 1—6, 10).

Варіант 1 — Т-подібні бляшки, щитки яких мають великий аркоподібний проріз. Представлені знахідками з Лебяжого [Липкинг, 1974], Лихачівки [Корзухина, 1996, с. 395, табл. 43, 5], поховання (?) біля с. Моква (3 екз.) [Корзухина, 1996, с. 405, табл. 59] (рис. 1, 1—3). До цього ж варіанту, вочевидь, належить і Т-подібна бляшка із Засулля (Засулля-Мгар) [Володарець-Урбанович, 2016, рис. 1, 6] (рис. 1, 10).

Варіант 2 — предмети зі щитком з трикутною прорізною. До цього варіанту належать дві Т-подібні бляшки з Хацьківського скарбу [Корзухина, 1996, табл. 22, 1—2] (рис. 1, 4).

Варіант 3 — Т-подібні бляшки, щитки яких оздоблені пташкоподібною та двома круглими прорізами. Представлені трьома екземплярами з поховання (?) біля с. Моква [Корзухина, 1996, табл. 59, 7—9] (рис. 1, 5).

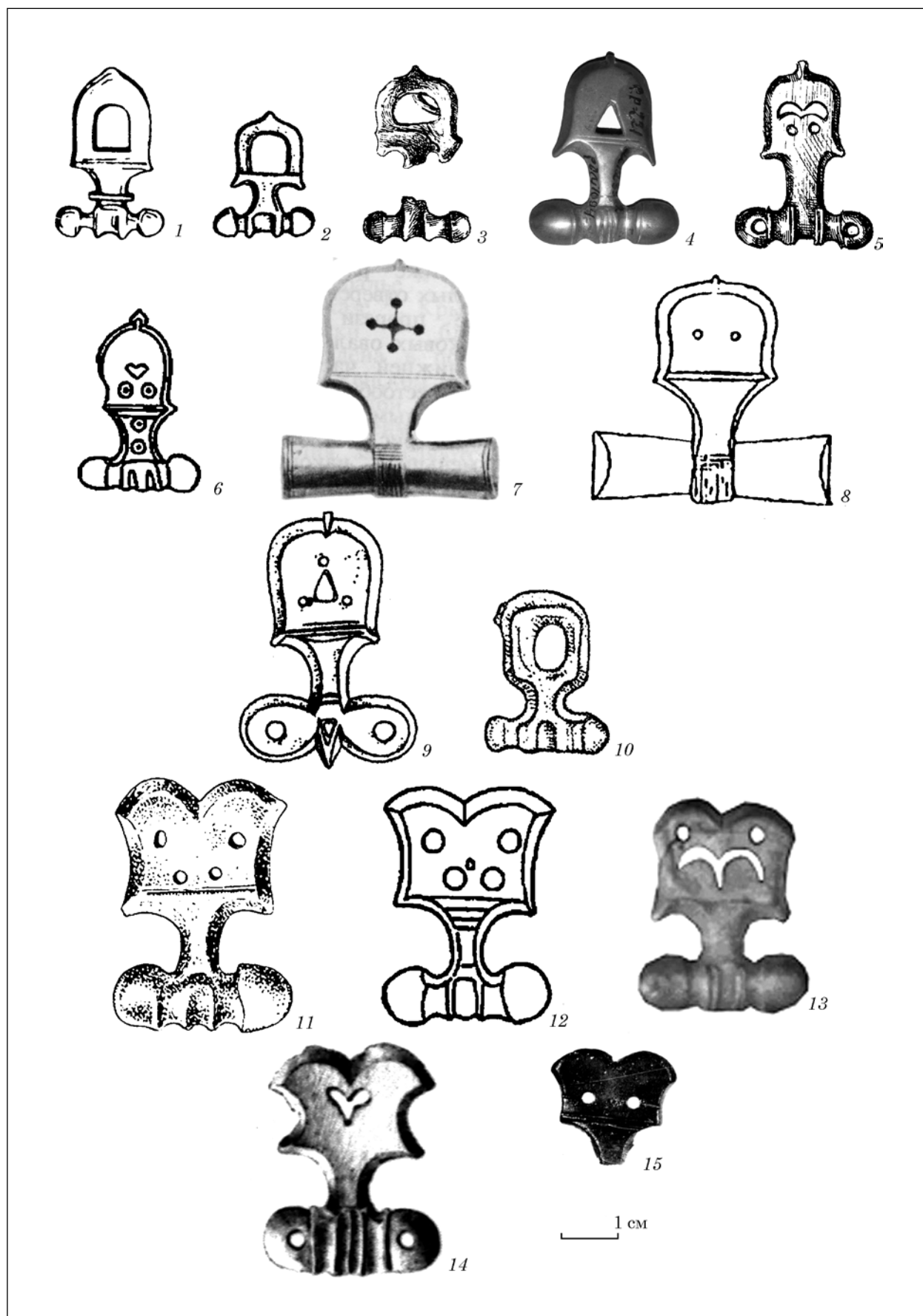


Рис. 1. Т-подібні бляшки, типи: 1—6, 10 — ІА; 7, 8 — ІВ; 9 — ІС; 11—14 — ІА (1 — Лебязе; 2 — Лихачівка; 3, 5 — Моква; 4 — Хацьки; 6, 12 — Гапоново; 7—8, 11 — Трубчевськ; 10 — Засуля (Засуля-Мгар); 13 — Гайдари; 14 — Козіївка; 15 — Ігрен (Підкова)

Варіант 4 — представлений Т-подібною бляшкою з Гапонівського скарбу, декорованою V-подібною прорізною та чотирма (двома на щитку та на ніжці) кружечками з крапкою [Гавритухин, Обломский, 1996, рис. 29, 1] (рис. 1, 6).

Тип ІВ — Т-подібні бляшки з «геральдичним» щитком та випуклою перекладиною з прямими боками, що розширюється до країв (рис. 1, 7—8).

Варіант 1 — представлений двома екземплярами з Трубчевського скарбу, щитки яких декоровані прорізним хрестом з круглими розширеннями на кінцях [Приходнюк, Падин, Тихонов, 1996, рис. 7, 6] (рис. 1, 7).

Варіант 2 — Т-подібні бляшки, щитки яких декоровані двома маленькими круглими отворами чи заглибленнями, походять з Трубчевського скарбу (2 екз.) [Гавритухин, 2001, рис. 13, 13] (рис. 1, 8).

Тип ІС — Т-подібні бляшки, що мають щиток «геральдичної» форми та пласку 8-подібну перекладину з гострим виступом посередині.

Варіант 1 — вироби зі щитками, оздобленими трикутною прорізною з маленькими круглими отворами по кутах, походять з Суджанського скарбу [Корзухина, 1996, табл. 70, 5] (рис. 1, 9).

Тип ІА — Т-подібні бляшки зі щитком, що має роздвоєний («рогатий») верх та гантелеподібну перекладину (рис. 1, 11—14).

Варіант 1 — Т-подібні бляшки, щитки яких оздоблені двома круглими отворами. До цього варіанту Т-подібних бляшок з роздвоєним верхом належить фрагментована деталь з Ігрени (о. Підкова), з відламанною перекладиною [Приходнюк, 1998, рис. 72, 6] (рис. 1, 15).

Варіант 2 — Т-подібні бляшки, оздоблені двома парами круглих отворів. Представлені

деталлями поясів з Трубчевського [Приходнюк, Падин, Тихонов, 1996, рис. 8, 7] та Гапонівського скарбів [Гавритухин, Обломский, 1996, рис. 30, 1] (рис. 1, 11—12).

Варіант 3 — Т-подібні бляшки, декоровані двома круглими отворами (згори) та 3-подібною прорізною. Представлені виробом з комплексу Гайдари [Аксенов, 2012, рис. 1, 9] (рис. 1, 13).

Варіант 4 — вироби, оздоблені V-подібною прорізною з круглими розширеннями на кінцях, представлені Т-подібною бляшкою з Козіївського скарбу [Корзухина, 1996, табл. 55, 9] (рис. 1, 14).

Для слов'янських зразків найбільш характерною є випукла гантелеподібна перекладина. Винятками є Т-подібна бляшка із Суджанського скарбу, що має перекладину у вигляді двох овальних, з'єднаних між собою щитків з виступом між ними (рис. 1, 9), та деталі з Трубчевського, що мали перекладки з прямими сторонами (рис. 1, 7, 8). Орнаментальне оздоблення Т-подібних бляшок складають прорізи трикутники, комбінації круглих отворів, рідше серцеподібні, аркоподібні вирізи, хрести з круглими розширеннями на кінцях.

У складі гарнітурів Т-подібні бляшки зазвичай представлені парно. Одиначні Т-подібні підвіски містились в двох гарнітурах з Гапонівського скарбу (рис. 2, А, С), а також в поясних комплектах з Козіївського та Суджанського скарбів. Не можна виключати, що перелічені гарнітури від початку так само включали по дві деталі цього типу, адже скарби, в яких вони містились, являють собою випадкові знахідки, виявлені не археологами, відтак певна частина речей ймовірно була втрачена. Разом з тим, слід зауважити, що

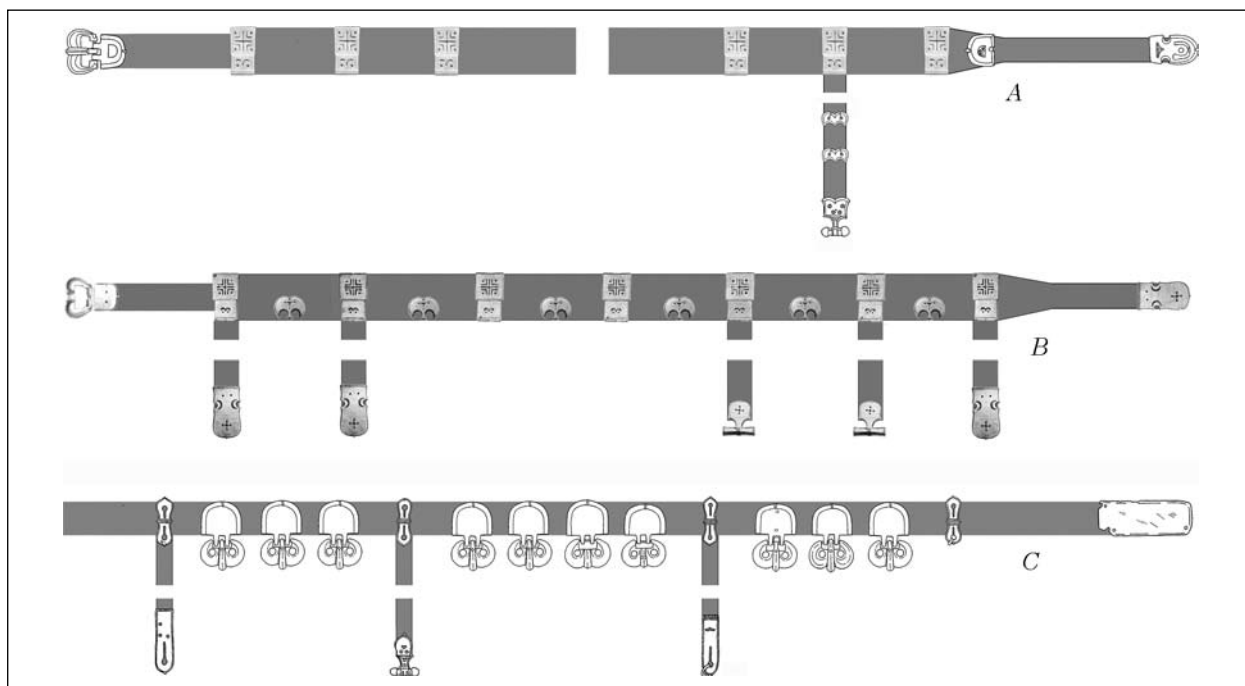

























Рис. 2. Реконструкції поясних гарнітурів з Т-подібними бляшками з Гапонівського (А, С) та Трубчевського (В) скарбів (комплектність за І.О. Гавритухінін)

Таблиця 1. Взаємопоеднання Т-подібних бляшок та поясних деталей, що утворюють комплекти в комплексах (дніпровські скарби та поховання Моква)

Тип		Т-подібна бляшка		Тип		Т-подібна бляшка	
		I	II			I	II
№	Зразок			№	Зразок		
<p>Пряжки</p> <p>IA1  Хацьки, Трубчевськ, Гапоново, Суджа</p>				<p>Бляшки</p> <p>III2  —</p> <p>III3  —</p> <p>III4B  Суджа-Замостя</p> <p>III10  —</p>			
<p>Бляшки</p> <p>I1  Хацьки, Трубчевськ, Гапоново, Суджа, Моква</p> <p>I2  Хацьки, Трубчевськ, Гапоново, Суджа-Замостя</p> <p>II2  Хацьки, Трубчевськ, Гапоново, Суджа</p> <p>II3  Трубчевськ, Суджа-Замостя</p> <p>I3  Хацьки</p> <p>II10  —</p> <p>II1  —</p> <p>II4  —</p> <p>II7a  —</p>				<p>Псевдопряжки</p> <p> Хацьки, Трубчевськ, Гапоново</p> <p>Наконечники</p> <p>I2  Хацьки, Трубчевськ, Гапоново</p> <p>II1  Хацьки, Трубчевськ</p> <p>I3  Гапоново, Судж-Замостя</p> <p>II1  Гапоново</p>			
		Гапоново				—	
		Гапоново				—	
		—				—	
		—				—	
		—				—	
		—				—	
		—				—	
		Козіївка				—	
		—				—	
		—				—	
		—				—	
		—				Козіївка	

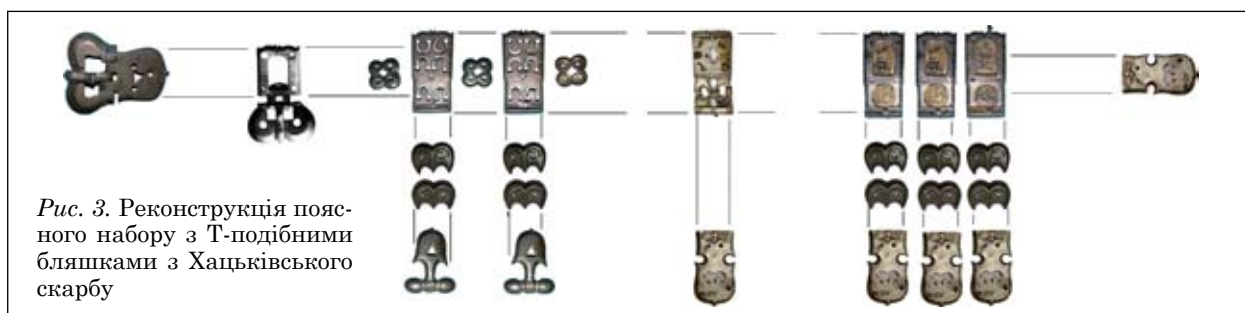
парні Т-подібні бляшки в усіх випадках мали щитки геральдичної (полум'яподібної) форми. Взаємопоеднання Т-подібних бляшок з іншими типами поясних деталей в дніпровських скарбах відображено в табл. 1.

Судячи з комплектності, серед слов'янських знахідок парні деталі містили поясні набори з прямокутними накладками з Хацьківського та Трубчевського скарбів (рис. 2, В; 3). Виділяється усталений блок поясних деталей, що поєднувались з накладками типу II-2, складаючи основу гарнітурів даної групи (табл. 2; 3). До нього, крім двоцифрових прямокутних накладок входили В-подібна пряжка з рухомим щитком, Т-подіб-

ні бляшки, поясні наконечники «геральдичної» форми з бічними вирізами та З-подібні накладки. Він присутній в п'яти наборах (з Гапонівського, Хацьківського та двох з Трубчевського скарбів). Така усталеність взаємопоеднання поясних деталей засвідчує існування сформованої традиції, пов'язаної з наборами, до складу яких входили двоцифрові прямокутні накладки.

* * *

Проблема функціонального навантаження Т-подібних бляшок включає три взаємопов'язані аспекти. Перший з них — це можливість вико-



Таблиця 2. Представленість типів поясних деталей в лісостепових скарбах та комплексі Гайдари (цифрами позначено кількість різновидів деталей певного типу)

Тип	Зразок	Гапоново	Трубчевськ	Гайдари	Хацьки	Мартинівка	Суджа	Угли	Вільховчик	Курилівка
I, пряжка		1	3	2	1	1	—	1	—	1
II-2		1	2	3	3	2	1	—	—	—
I-2, наконечник		1	2	1	1	2	—	—	1	—
I-2		1	3	1	1	—	—	—	—	—
II, Т-подібна		1	1	1	—	—	—	—	—	—
I		1	2	—	—	3	1	—	—	—
I, Т-подібна		1	2	—	2	—	1	—	—	—
II-1		1	—	—	—	4	—	—	1	—
II-1, наконечник		1	1	2	1	1	—	—	—	—
Псевдопряжка		1	2	1	1	—	—	1	—	—
II-1a		1	—	1	—	—	—	—	—	—
I-3		—	—	—	1	1	—	—	—	—
II-3		—	1	—	—	1	—	—	—	—
III-3		—	—	—	—	1	—	—	—	—
I-1, наконечник		1	1	—	1	—	—	—	—	1
II-6		—	—	—	1	—	—	—	—	—
I-6		—	—	—	—	—	—	1	—	—
I-3, наконечник		1	—	—	—	—	—	1	—	—
II-4		—	—	—	—	—	—	—	1	—
III-1		—	—	—	—	—	—	—	3	—
III-10		—	—	—	—	—	—	—	1	—
III-2		—	—	—	—	—	—	—	1	—
II-7a		—	—	—	—	—	—	—	—	1
I-10		—	—	1	—	3	—	—	—	1
I-8		—	—	—	—	—	—	—	—	1
Підвіска		—	1	—	—	1	—	—	—	1

Таблиця 3. Представленість типів поясних деталей в реконструйованих гарнітурах (художньо-стилістичних блоках деталей), що походять з лісостепових скарбів та комплексу Гайдари

Тип	Зразок	Гапоново 1	Трубчевськ 2	Гайдари 1	Хачьки 1	Трубчевськ 1	Суджа	Трубчевськ 3	Мартинівка	Гапоново 2	Хачьки 2	Трубчевськ 4	Угли	Вільховчик	Курілівка
I, пряжка		•	•	•	•	•	—	•	—	—	—	—	•	—	•
II-2		•	•	•	•	•	•	—	—	—	—	—	—	—	—
I-2, наконечник		•	•	•	•	•	—	—	—	—	—	—	—	•	—
I-2		•	•	•	•	•	—	•	—	—	—	—	—	—	—
II, T-подібна		•	•	•	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
I		•	•	—	—	—	•	•	—	—	—	—	—	—	—
I, T-подібна		—	—	—	•	•	•	•	—	•	—	—	—	—	—
II-1		—	—	—	—	—	—	—	•	•	—	—	—	•	—
II-1, наконечник		—	—	•	—	—	—	—	•	•	•	•	—	—	—
Псевдопряжка		—	—	•	•	—	—	—	—	•	•	•	•	—	—
II-1a		—	—	•	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
I-3		—	—	—	•	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II-3		—	—	—	—	—	—	•	•	—	—	—	—	—	—
III-3		—	—	—	—	—	—	—	•	—	—	—	—	—	—
I-1, наконечник		—	—	—	—	—	—	•	—	•	•	—	—	—	•
II-6		—	—	—	—	—	—	—	—	—	•	—	—	—	—
I-6		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•	—	—
I-3, наконечник		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•	—	—
II-4		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•	—
III-1		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•	—
III-10		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•	—
III-2		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•	—
II-7a		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•
I-10		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•
I-8		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•
Підвіска		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	•

нання цими деталями поясу практичної функції. Наступний аспект пов'язаний з їх функціональним призначенням. І третій аспект стосується особливостей використання Т-подібних бляшок, відповідно до їх технічних характеристик.

Можливість практичного використання цих деталей поясу витікає з деталей їх форми. Це

наявність перекладини, перпендикулярно розміщеної до вісі щитка, що з'єднується з ним вузьким перешийком, а також це форма самої перекладини, що часто має два жолобоподібних заглиблення та округлі розширення на кінцях. Остання нагадує характерний елемент застібки, що використовується у поєднанні з петлею.

Слід зауважити, що мова йде про можливість практичного використання як такої. Це безумовно не є свідченням того, що Т-подібні бляшки, прикріплені у положенні, що відповідає функціональному, в усіх випадках використовувались в якості застібок на практиці. Десь їх присутність, цілком можливо, була лише даниною загальній традиції комплектності поясних гарнітурів «геральдичного» стилю.

Крім функціонального (в практичному сенсі) застосування, Т-подібні бляшки використовувались, вочевидь, і як суто декоративний елемент. Прикладом цього є пояс з Таш-Тюбе (Тань-Шашь), де Т-подібні бляшки збереглися на шкірі та були прикріплені перекладинами догори, причому на одному додатковому реміні (рис. 4). Декоративну функцію, вочевидь, виконували і деталі цієї категорії у поясному гарнітурі з поховання Моква, де вони були представлені двома різновидами, кожен з яких налічував по три екземпляри [Корзухина, 1996, табл. 59, 4—21] (рис. 5).

Якщо ж ми говоримо про використання Т-подібних бляшок із практичною функцією, то наступним питанням, яке потребує розв'язання, є те, яким саме було їх призначення. В літературі було запропоновано дві версії. Згідно однієї з них ці деталі використовувались для підвішування до поясу якихось предметів. Такій точці зору, зокрема, відповідає визначення В.Б. Ковалевською Т-подібних бляшок як щитків-підвісок [Ковалевская, 1979, с. 10]. У цьому випадку для того, щоб ефективно витримувати навантаження, їх повинні були кріпити перекладиною донизу і, найімовірніше, розміщувати на додаткових ремінях, що перпендикулярно відходили від основного (рис. 2; 3). Реконструкції поясів з таким положенням Т-подібних бляшок були запропоновані Д. Ласло (Воча), Ю.Н. Вороновим та Н.К. Шенкао (Цебельда 1а), І.О. Гаври-

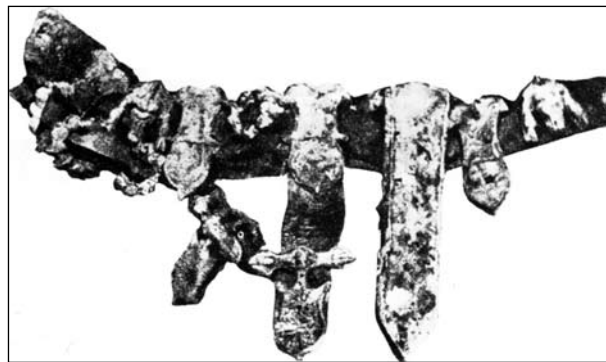


Рис. 4. Пояс з Т-подібними бляшками з Таш-Тюбе (за: [Balint, 1992])

тухіним (поясні набори з Гапонівського скарбу) [Гавритухин, Обломский, 1996, рис. 60, А—В, Е], Л.М. Левіною (Алтинасар 4р) [Левина, 1996, рис. 136], О.В. Комаром та Р.С. Орловим [Комар, Орлов, 2006] (Чорноморське) та ін.

Інакше спосіб використання Т-подібних бляшок бачили А.І. Кубишев та В.В. Дорофеев. На їх думку, ці предмети були призначені для застігання самого поясу замість пряжки. За матеріалами колекції Музею історичних коштовностей України дослідниками було запропоновано реконструкції чотирьох поясів (Роздольне, п. 5, к. 12; Василівка, п. 2, к. 2; Сивашівка, п. 2, к. 3; Чорноморське, п. 11, к. 1) [Хардаев, 2015, рис. 10] (рис. 6). При тому було запропоновано кілька варіантів з'єднання: за допомогою металевої петлі, прикріпленої до одного з кінців поясу, тоді як Т-подібні бляшки розміщувались на іншому (одна за одною) (рис. 6, 4); при використанні металевої петлі або гачків, що мали з'єднувати Т-подібні бляшки на протилежних кінцях поясу; за допомогою шнурка при розміщенні застібок так само з про-

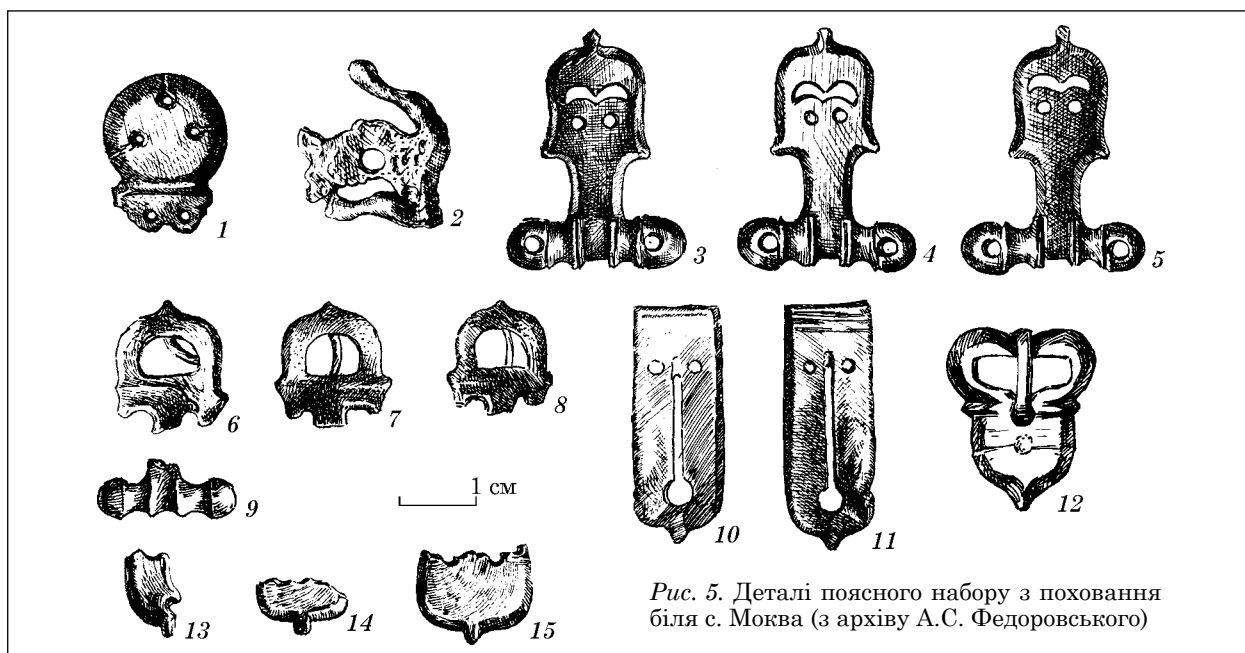


Рис. 5. Деталі поясного набору з поховання біля с. Моква (з архіву А.С. Федоровського)

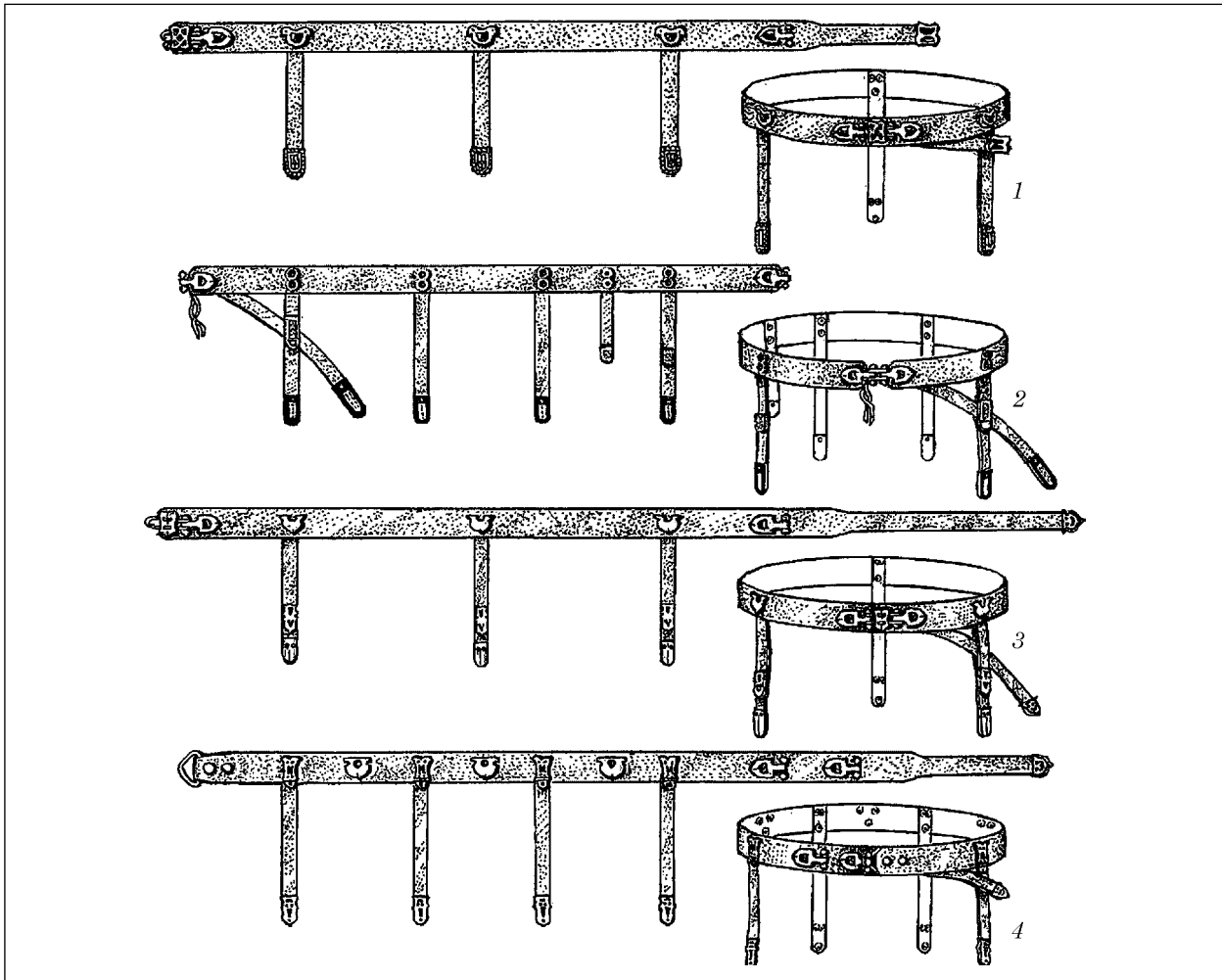


Рис. 6. Реконструкція поясних наборів з Т-подібними бляшками А.І. Куйбишева та В.В. Дорофеева: 1 — Роздольне, п. 5 к. 12; 2 — Василівка, п. 2 к. 2; 3 — Сивашівка, п. 2 к. 3; 4 — Чорноморське, п. 11 к. 1 (за: [Хардаев, 2015])

тилежних кінців (рис. 6, 1—3). У всіх цих випадках Т-подібні бляшки, відповідно, кріпили до ремня горизонтально.

У всіх запропонованих А.І. Куйбишевим та В.В. Дорофєєвим варіантах застігання поясу є суттєвий недолік, який робить їх непрактичними, а відтак ставить під сумнів. Це можливість застігнути пояс лише в одній, максимум у двох фіксованих за розміром позиціях.

Для того, аби з'ясувати практичні характеристики Т-подібних бляшок при їх використанні у якості застібок нами було проведено низку експериментів. Їх метою було визначити з допомогою чого і наскільки ефективно ці пояси застігались, а також перевірити, яке навантаження вони могли витримувати. Останнє важливо для з'ясування того, які предмети можна було підвішувати до поясу з їх допомогою.

З цією метою зі шкіри були вирізані фрагмент основного та додаткові ремні, до яких були прикріплені за допомогою шпенок бронзові литі Т-подібні бляшки (розмірами 35 × 24 мм з товщиною перекладини 2 мм та 33 × 20 мм з товщиною перекладини 2,5 мм). Один з

додаткових ремінців з Т-подібною бляшкою був прикріплений до фрагмента основного поясу за допомогою бронзової литої накладки з двома шпеньками (рис. 7). Також було виготовлено два варіанти петель — вирізану зі шкіри та з залізного дроту завтовшки 1,2 мм (рис. 8—10).

Випробовування петель засвідчило, що найбільш вдалим є шкіряна петля — в найпростішому варіанті короткий ремінець з вертикальним (поздовжнім) прорізом (такий варіант є і найнадійнішим, адже більша ширина запобігає можливому розриву при навантаженні)¹. Її перевага над металевою полягає в тому, що при такій же легкості застігання, за рахунок пружності шкіри вона не може випадково злетіти. До того ж подібні металеві петлі в комплексі з Т-подібними бляшками натеper археологічно не зафіксовані.

Ще один експеримент стосувався визначення допустимого навантаження на механізм застіжки з використанням Т-подібних бляшок.

1. На рисунках для кращого візуального сприйняття використаний варіант вузької петлі з невеликим запасом матеріалу згори.



Рис. 7. Реконструкція фрагмента пояса з Т-подібною бляшкою



Рис. 9. Металева петля у поєднанні з Т-подібною бляшкою



Рис. 10. Шкіряна петля у поєднанні з Т-подібною бляшкою



Рис. 8. Металева та шкіряні петлі для застібання Т-подібних бляшок

В результаті було встановлено, що кожна така застібка надійно витримує масу до 2 кг. Відповідно при парному використанні Т-подібних бляшок, а саме так вони представлені в поясних гарнітурах у більшості випадків, зростає допустиме навантаження. Відтак, можемо констатувати, що технічні характеристики подібних застібок, дозволяли їх використовувати для підвішування до пояса як для відносно легких, так і достатньо важких пред-



Рис. 11. Реконструкція шкіряної сумочки, пристібнутої до пояса з допомогою Т-подібної бляшки

метів, масою до 2—3 кг (при використанні пари застібок). Що ж це могли бути за предмети?

В кочівницьких поховальних комплексах з поясами з Т-подібними бляшками відомі мечі (Ізобільне, Роздольне, Сивашівка, хут. Ча-

паевський) [Рашев, 2004, табл. 24; 32; 35; Атавин, 1996, табл. 4—7], меч, ножі та сагайдак (Кунбабонь) [Tóth, Horváth, 1992, taf. I—VIII, XIII—XV, XVIII, XXIII]. Слід зауважити, що піхви ножів з останнього мали по дві петлі. В похованні Виноградне одна з Т-подібних бляшок була зафіксована поруч з сагайдаком [Орлов, Рассмакин, 1996, с. 111]. Можна припустити, що до поясу за допомогою однієї або двох застібок могли також підвішуватись невеликі шкіряні сумки (рис. 11).

Перевагою механізму застібки з Т-подібними бляшками над пряжками є можливість швидко, навіть однією рукою, щось причепити чи відчепити від пояса. Присутність цих предметів, як в більш простих, так і в розкішних золотих гарнітурах, власниками яких були представники вищої кочової знаті (комплекси з Малої Перещепини, Бочі, Кунбабоні), свідчить про те, що вони призначались для якогось достатньо важливого, знакового елемента спорядження воїна. Таким елементом найімовірніше був меч. Поруч з цим, в інших випадках або ж в певних регіональних традиціях з допомогою Т-подібних бляшок могли пристібуватись й інші речі.

Атавин А.Г. Погребения VII — начала VIII вв. из Восточного Приазовья // Культура Евразийских степей второй половины I тыс. н. э. — Самара, 1996. — С. 208—264.

Богачев А.В. Процедурно-методические аспекты археологического датирования (на материалах поясных наборов Среднего Поволжья середины I тыс. н. э.). — Самара, 1992. — 208 с.

Володарець-Урбанович Я.В. Деталі поясних наборів V — першої половини VIII ст. з Полтавщини: знахідки від початку 2000-х років // Археологія. — 2016. — № 3. — С. 89—105.

Гавритухин И.О. Эволюция восточноевропейских псевдопряжек. // Культура Евразийских степей второй половины I тыс. н. э. — Самара, 2001. — С. 31—86.

Гавритухин И.О., Обломский А.М. Гапоновский клад и его историко-культурный контекст. — М., 1996. — 296 с.

Ковалевская В.Б. Поясные наборы Евразии IV—IX вв. Пряжки. — М., 1979. — 58 с. (САИ. — Вып. Е1-2).

Ковалевская В.Б. Компьютерная обработка массового археологического материала из раннесредневековых памятников Евразии. — М., 2000. — 364 с.

Комар А.В., Орлов Р.С. Погребение кочевника второй половины VII в. у с. Черноморское // Степи Евразии в эпоху средневековья. — Донецк, 2006. — Т. 5. — С. 387—398.

Корзухина Г.Ф. Клады и случайные находки вещей круга «древностей антов» в Среднем Поднепровье. Каталог памятников // МАИЭТ. — 1996. — V. — С. 352—435.

Левина Л.М. Этнокультурная история Восточного Приаралья. — М., 1996. — 396 с.

Липкин Ю.А. Могильники третьей четверти I тыс. н. э. в Курском Посемье // Раннесредневековые славянские древности. — Л., 1974. — С. 136—152.

Мацулевич Л.А. Большая пряжка Перещепинского клада и псевдопряжки. — Прага, 1927. — 56 с. (Seminarium Kondakovianum).

Орлов Р.С., Рассмакин Ю.Я. Новые памятники VI—VII вв. в Приазовье // Материалы I тыс. н. э. по археологии и истории Украины и Венгрии. — К., 1996. — С. 102—116.

Приходнюк О.М. Пеньковская культура. — Воронеж, 1998. — 170 с.

Рашев Р. Прабългарите през V—VII век. — София, 2004. — 348 с.

Хардаев В.М. Геральдические поясные наборы в коллекции Музея исторических драгоценностей Украины // Музейні читання: Матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки» (10—12 листопада 2014 р.). — К., 2015. — С. 202—220.

Balint C. Kontakte zwischen Iran, Bizanz und der Steppe // Awarenforschungen — Wien, 1992 — S. 309—496.

Tóth E.H., Horváth A. Kunbáony. Das Grab eines Awarenkhagans. — Kecskemét, 1992. — 295 S.

А. В. С к и б а

К ВОПРОСУ О ФУНКЦИОНАЛЬНОМ ИСПОЛЬЗОВАНИИ Т-ОБРАЗНЫХ БЛЯШЕК В ПОЯСНЫХ НАБОРАХ «ГЕРАЛЬДИЧЕСКОГО» СТИЛЯ

Т-образные бляшки исполняли как практическую, так и исключительно декоративную функцию. При функциональном использовании они исполняли роль застёжки. В таких случаях они крепились на дополнительных ремнях перекладиной вниз. Преимущество Т-образных бляшек над пряжками состоит в возможности более быстро застегнуть или расстегнуть. Они застегивались с помощью металлической или кожаной петли. Последний вариант является более практичным. Эксперимент также показал, что одна такая застёжка надёжно выдерживает массу до 2 кг. Это свидетельствует о возможности подвешивания к поясу с помощью Т-образных бляшек таких достаточно тяжёлых предметов, как меч или колчан.

К л ю ч е в ы е с л о в а: Т-образные бляшки; поясные наборы «геральдического» стиля, раннее средневековье, экспериментальная реконструкция.

А. V. S k y b a

ON THE FUNCTIONAL USE OF THE T-SHAPED PLAQUES IN THE BELT SETS «HERALDIC» STYLE

T-shaped plaques performed both practical and purely decorative function. When using they played the role of fasteners. In such cases, they were attached to the additional belts down the crossbar. The advantage of the T-shaped plaques over buckles is the ability to more quickly fasten or unfasten. It fastened with metal or leather hinge. The latter option is more practical. The experiment also showed that one such fastener reliably withstand the weight of up to 2 kg. This indicates the possibility of hanging to his belt by a T-shaped plaques of quite heavy objects, like a sword or a quiver of arrows.

К e y w o r d s: T-shaped plaques, belt sets «heraldic» style, early Middle Ages, experimental reconstruction.

Одержано 10.10.2016